

ANTONI GEMEL

Warszawa

ROZWÓJ SPÓŁDZIELCZOŚCI PRODUKCYJNEJ NA WĘGRZECH¹

Ogólna powierzchnia WRL wynosi 9 303 tys. ha, w tym użytki rolne 7 013 tys. ha, lasy 1 368 tys. ha, inne grunty 922 tys. ha. Spośród 7 013 tys. ha użytków rolnych na grunty orne i sady przypada 5 622 tys. ha, a na łąki i pastwiska 1 391 tys. ha.

Wiosną 1961 r. zakończono uspołdzielczanie rolnictwa węgierskiego. Obecny stan władania gruntami w WRL przedstawia się następująco:

gospodarstwa państwowe	16,9%
spółdzielnie produkcyjne	79,8 „
razem gospodarstwa socjalistyczne	96,7 „
grunty użytkowane indywidualnie	3,3 „
Ogółem grunty	100,0 „

Liczba spółdzielni produkcyjnych w czerwcu 1964 r. wynosiła 3 612. Zrzeszają one 1 105 tys. członków. Na 1 spółdzielnię przypada średnio 1 440 ha gruntów, a na 1 pracującego członka spółdzielni 5 ha.

Masowe uspołdzielczanie rolnictwa węgierskiego

Powszechne uspołdzielczanie gospodarki chłopskiej na Węgrzech odbyło się w okresie od jesieni 1958 r. do wiosny 1961 r. Jednakże tworzenie warunków dla masowej socjalistycznej przebudowy rolnictwa zapoczątkowano wcześniej. W latach 1957/58 ukształtowała się nowa polityka rolna, sprzyjająca wzrostowi produkcji w gospodarstwach indywidualnych oraz przekształcaniu ich w gospodarstwa spółdzielcze. Jesienią 1956 r. zniesiono obowiązkowe dostawy, a w 1957 r. wprowadzono jednolite dla wszystkich sektorów gospodarki rolnej ceny na produkty rolne. Były one wyższe od średnich cen dostaw obowiązkowych i skupu państwowego. Rozpowszechniły się na wsi różne zrzeszenia rolnicze, rozwijające proste formy kooperacji w dziedzinie produkcji i usług.

Istotnej zmianie uległ system pomocy państwa i preferencji w polityce rolnej dla spółdzielni produkcyjnych. Zmiany te przyczyniły się do intensyfikacji produkcji w spółdzielniach, w wyniku czego nastąpiło polepszenie stanu gospodarczego spółdzielni. Gospodarka zespołowa stała się bardziej wydajna od indywidualnej gospodarki chłopskiej. Jedno-

¹ Opracowano na podstawie materiałów i informacji uzyskanych w Ministerstwie Rolnictwa WRL, w Wojewódzkiej Radzie Narodowej w Szekszard (woj. Tolna) oraz w spółdzielniach produkcyjnych (z 3 województw).

częściej w okresie tym obok umacniania istniejących spółdzielni produkcyjnych organizowano, aczkolwiek powoli, nowe spółdzielnie. Ogółem powstało w tym czasie 1 400 spółdzielni.

W grudniu 1958 r. Węgierska Socjalistyczna Partia Robotnicza podjęła uchwałę o konieczności wzmożenia pracy nad uspołdzielaniem gospodarki rolnej. Skierowano na wieś szeroki aktyw polityczny, który prowadził masową, wytrwałą pracę polityczno-agitacyjną. Pracę tę prowadzono co roku przez dwa — trzy miesiące zimowe, natomiast od wiosny do jesieni wszystkie wysiłki skupiano na umacnianiu nowo powstałych spółdzielni. Zimą 1958/59 r. obszar gruntów spółdzielczych osiągnął 34% wobec 14,6% przed przystąpieniem do masowego uspołdzielania, zimą 1959/60 r. — 56% i zimą 1960/61 r. — 76%.

Ekonomiczne czynniki rozwoju spółdzielni produkcyjnych i pomoc państwa

Jak już wspomiano, istotne znaczenie w rozwoju spółdzielczości produkcyjnej miały czynniki ekonomiczne, które zainteresowały materialnie chłopów w przystępowaniu do spółdzielni produkcyjnych oraz pomoc państwa, która stworzyła warunki intensywnego rozwoju produkcji rolnej i wzrostu dochodów członków spółdzielni. Omówimy niektóre z tych czynników.

Wprowadzono rentę gruntową dla wszystkich osób, które wniosły grunty do spółdzielni. Renta ustalana jest na podstawie szacunku wkładu gruntowego, a jej wysokość z 1 ha przeliczeniowego określa spółdzielnia w granicach norm ustalonych przez państwo. Na wypłatę renty gruntowej spółdzielnie mogą przeznaczyć do 25% dochodu podzielnego. Przykładowo w zwiedzanych spółdzielniach renta gruntowa wynosi: w spółdzielni w Boly 160 forintów (1 forint = 1,07 zł) z 1 holda (1 hold = 0,575 ha), a w spółdzielni Kiskunlachaza 124 forinty z 1 holda.

Wprowadzono zasadę natychmiastowej spłaty wniesionych przez członków wkładów bydła i trzody chlewnej. Za podstawę wyceny przyjmowano cenę rynkową, z której 75% wypłacano członkom, a 25% zaliczano na fundusz niepodzielny spółdzielni. Na wykup od członków inwentarza żywego państwo zapewniło spółdzielniom średnioterminowe kredyty. Natomiast należności za wniesione konie spółdzielnie spłacały członkom z własnych środków.

Członkom spółdzielni zapewniono ubezpieczenie społeczne, w tym również renty starcze. Prawo do renty starczej mają: mężczyźni po osiągnięciu 65 lat, a kobiety po osiągnięciu 60 lat. Minimum członkostwa do otrzymania rent wynosi 10 lat, przy czym te osoby, które wstąpiły do spółdzielni już jako niezdolne do pracy, otrzymują stałą zapomogę. Renta starcza wynosi średnio 360 forintów miesięcznie, a zapomoga 280 forintów. Koszty świadczeń pokrywa państwo (członkowie spółdzielni uiszczają tylko niewielkie składki, np. w spółdzielni w Nagyrede 37 forintów miesięcznie).

Uspołdzielczenie rolnictwa wymaga poważnych nakładów związanych z tworzeniem nowej bazy technicznej oraz rozbudową zaplecza techniczno-usługowego dla uspołecznionych gospodarstw rolnych. Nakłady na rolnictwo węgierskie w latach 1959—1961 wyniosły 19 mld forintów, w tym w spółdzielniach produkcyjnych 8,5 mld forintów,

a w następnych 2 latach 16 mld forintów. W końcu 1961 r. majątek społeczny spółdzielni produkcyjnych osiągnął wartość 25 mld forintów, a w 1963 r. ponad 37 mld forintów — tj. około 11 tys. forintów na 1 ha. Jest to dość skromne jeszcze wyposażenie o porównywalnej wartości nieco wyższej niż w naszych spółdzielniach produkcyjnych. Godny podkreślenia jest wysoki udział środków własnych spółdzielni w realizacji inwestycji. Wynosił on: w 1959 r. — 15,3%, a w 1961 r. — 31%. Do takiej akumulacji w zasadniczy sposób przyczyniły się stworzone przez państwo bodźce. Spółdzielniom zapewniono bowiem w pierwszych dwóch latach zespołowego gospodarowania umorzenie kredytów inwestycyjnych w wysokości poniesionych nakładów na inwestycje ze środków własnych.

Główne kierunki inwestycji w tym okresie stanowiły mechanizacja i budownictwo. W latach 1959—1963 liczba traktorów (w przeliczeniu na jednostki o mocy 15 KM) w rolnictwie wzrosła z 36 do 72 tys. Obecnie w spółdzielniach produkcyjnych na 1 traktor przeliczeniowy przypada 71 ha gruntów. W pierwszym okresie zalecano spółdzielniom, aby budowały szybko i jak najtaniej, tzn. budynki o lekkiej konstrukcji, przy zastosowaniu najtańszych materiałów oraz przy możliwie największym udziale środków własnych. Stąd też budynki wolnowybiegowe, budowane z gliny, bez stropów i kryte trzcina nie należą do rzadkości. Budowały je spółdzielnie we własnym zakresie i bardzo tanio. W zwiedzanych spółdzielniach koszty budownictwa gospodarczego, wznoszonego przez same spółdzielnie, kształtowały się znacznie niżej niż koszty budownictwa prowadzonego przez przedsiębiorstwa państwowe.

Państwo zapewniło spółdzielniom korzystne warunki finansowania inwestycji, Spółdzielnie korzystają z dogodnych kredytów inwestycyjnych, z których spora część podlega umorzeniu. Kredyty długoterminowe udzielane są na okres 15—35 lat na następujące nakłady: budownictwo, zakup kombajnów, zakładanie winnic, sadów i krzewów owocowych. Kredyty średnioterminowe, z terminem spłaty 5—15 lat przeznaczone są na melioracje, elektryfikację, mechanizację oraz na zakup zwierząt i nasion roślin motylkowych. Oprocentowanie kredytów wynosi 1% w stosunku rocznym. Wymagany dla uzyskania kredytu wkład własnych środków wynosi: dla spółdzielni silnych ekonomicznie 20—30%, dla spółdzielni średnich 15—30%, zaś spółdzielnie słabe mogą otrzymać kredyt bez wkładu środków własnych.

Umorzenie stosuje się w odniesieniu do kredytów pobranych na budownictwo i urządzenia trwałe. Wysokość umorzeń zależy od rodzaju inwestycji. Przy budowie urządzeń nawadniających, zbiorników wody, obór, kurników, suszarni tytoniu, warsztatów naprawczych i magazynów paliwa oraz zakładaniu winnic — umarza się kredyty w wysokości 80% poniesionych nakładów, a przy budowie mieszkań dla specjalistów, dróg, sortowni jabłek i przetwórni winogron — 50%. Jeżeli spółdzielnia wyhoduje krowę z własnego przychówka, wówczas otrzymuje umorzenie kredytu w wysokości 4 tys. forintów lub dotację w tej wysokości.

Wydatnie wzrosły dostawy nawozów mineralnych dla rolnictwa. Zużycie nawozów w 1961 r. w przeliczeniu na 1 ha gruntów ornych wzrosło w porównaniu z 1958 r. ponad dwukrotnie. W 1965 r. w porównaniu z rokiem 1961 dostawy nawozów sztucznych mają być podwojone. W pierwszych 2 latach zespołowego gospodarowania spółdzielnie otrzymywały ulgi w cenach nawozów.

Państwo dotuje spółdzielnie na częściowe pokrycie kosztów usług wykonywanych przez POM. Wysokość dotacji wynosi: przy pracach polowych — 20% wartości usług dla spółdzielni silnych ekonomicznie i 40% dla spółdzielni słabych, zaś przy pracach remontowych — 50% wartości usług dla wszystkich spółdzielni.

Wprowadzono bodźce materialnego zainteresowania w rozwoju produkcji rolnej, w szczególności produkcji towarowej, na którą spółdzielnie zawierają wcześniej umowy kontraktacyjne. Spółdzielnie mogą kontraktować całą produkcję towarową. Warunki kontraktacji przewidują możliwości korzystania z zaliczek oraz wyższe ceny, aniżeli za produkcję niekontraktowaną. Np. przy kontraktacji pszenicy, mleka i żywca spółdzielnie mogą pobrać zaliczkę do wysokości 60% wartości zakontraktowanej produkcji. Cena za 1 q pszenicy kontraktowanej jest wyższa o 20 forintów w porównaniu z ceną w skupie niekontraktowanym, a za 1 q nasion kwalifikowanych o 40 forintów. Wyższe ceny otrzymują również spółdzielnie za terminowość dostaw. Np. za dostawę buraków cukrowych w terminie do dnia 30 września spółdzielnie otrzymują o 10 forintów za 1 q więcej niż wynosi normalna cena. Za dostawę dużych partii tuczników (nie mniej niż 50 szt. jednorazowo) spółdzielnie dostają cenę wyższą o 2 forinty za 1 kg.

Wśród czynników, które przyczyniły się do rozwoju spółdzielczości produkcyjnej w WRL, należy podkreślić wpływ kadry fachowej skierowanej do pracy w spółdzielniach produkcyjnych na stanowiska przewodniczących, agronomów, zootechników, ekonomistów, księgowych. Fachowcy ci rekrutują się z aparatu partyjnego, administracji, uczelni, instytutów. Przeszli oni do pracy w spółdzielniach na okres 3 lat. Po upływie tego okresu mogą powrócić do poprzedniego miejsca pracy lub pozostać na stałe w spółdzielni. Fachowcom delegowanym do pracy w spółdzielniach państwo płaci w okresie 3 lat 80—100% pobieranego poprzednio uposażenia, a ponadto spółdzielnie opłacają ich w dniówkach obrachunkowych. Fachowcy pracujący na stałe w spółdzielni otrzymują wynagrodzenie od spółdzielni, z tym jednak, że w spółdzielniach słabych ekonomicznie państwo dopłaca im 800 — 1500 forintów miesięcznie. Na opłatę fachowców pracujących w spółdzielniach państwo wypłaciło w 1963 r. ogółem 140 mln forintów, co w przeliczeniu na 1 spółdzielnię wynosi ponad 38 tys. forintów. W zwiedzanych spółdzielniach agronomowie zarabiają po 4—6 tys. forintów miesięcznie.

Niektóre wyniki spółdzielni produkcyjnych

Omówione czynniki polityczno-organizacyjne i ekonomiczne miały zasadniczy wpływ na wyniki uspołdzielczenia rolnictwa węgierskiego. Według uzyskanych informacji masowe uspołdzielczenie zostało przeprowadzone przy zachowaniu warunku wzrostu produkcji rolnej. W la-

tach 1959—1961 globalna produkcja rolnictwa wzrosła w porównaniu z okresem 1956—1958 o 8,5%, a produkcja towarowa w 1961 r. wzrosła o 13,3% w porównaniu z 1958 r.

Dzięki wydatnemu wzrostowi wyposażenia uspołecznionego rolnictwa w środki produkcji, wzrosła wydajność pracy (ludność czynna zawodowo w rolnictwie stanowi obecnie 33%, wobec 42% w 1959 r.), a wahania w rozmiarach produkcji, mimo niesprzyjających warunków atmosferycznych w ostatnich latach, były znacznie mniejsze niż w warunkach gospodarki indywidualnej. W 1963 r. produkcja rolnictwa nie osiągnęła zaplanowanego poziomu, jednakże była wyższa o 7%, w porównaniu z 1961 r., a skup produktów rolnych wzrósł o 13%.

Największe wahania w okresie masowego uspołeczniania występują w hodowli zwierząt. Wahania te wystąpiły również na Węgrzech, jednakże stosunkowo szybko zostały zahamowane i już w 1961 r. nastąpił wzrost pogłowia wszystkich gatunków zwierząt. Na stabilizację pogłowia zwierząt wpłynęły takie czynniki, jak niehamowanie hodowli na działkach przyzagrodowych, zachęcanie członków do rozwijania przyzagrodowej hodowli trzody chlewnej, pomoc paszowa państwa dla spółdzielni oraz intensywne rozwijanie już od pierwszego roku wspólnej gospodarki — produkcji własnych pasz: kukurydzy, poplonów, wysokobiałkowych roślin pastewnych.

Brak danych o plonach głównych roślin uprawnych za okres kilku ostatnich lat nie pozwala na ocenę dynamiki wzrostu w spółdzielniach produkcyjnych. Niepełne dane z tego zakresu oraz odnośnie wielkości pogłowia i wydajności zwierząt ilustrują tabele 1 i 2.

Tabela 1

Plony niektórych roślin uprawnych i struktura zasiewów

Wyszczególnienie	Całe rolnictwo 1954—1958 plony w q/ha	Spółdzielnie produkcyjne w 1963 r.	
		plony w q/ha	udział w strukturze zasiewów
Pszenica	13,7	14,5	28,0
Jęczmień	16,5	17,6	11,6
Kukurydza	21,6	27,0	15,0
Ziemniaki	101,0	87,0	3,2
Buraki cukrowe	191,6	289,0	3,2

W latach 1962—1963 nastąpił duży wzrost obszaru nowych winnic, nakładów inwestycyjnych oraz dochodów spółdzielni. W porównaniu z 1961 r. obszar winnic wzrósł o 27%, sadów o 32%, nakłady inwestycyjne wzrosły o 51%, tj. do 28 tys. forintów w przeliczeniu na 1 członka spółdzielni, zaś dochód ogólny o 55% (dochód podzielnny wzrósł w tym czasie o 32%).

Tabela 2
**Obsada zwierząt w sztukach na 100 ha użytków rolnych
 i wydajność inwentarza**

Wyszczególnienie	Całe rolnic- two 1958 r.	Spółdzielnie produk- cyjne 1963 r.
Bydło	27,0	28,7
Trzoda chlewna	74,3	71,4
Owce	28,5	40,1
Mleko od 1 krowy w ltr	2 170	2 124
Wełna od 1 owcy w kg	.	3,9
Jaja od 1 kury w szt.	.	119

Planowanie i zarządzanie gospodarstwem spółdzielni produkcyjnej

Dużą wagę przywiązuje się na Węgrzech do doskonalenia metod planowania i zarządzania gospodarstwem spółdzielni produkcyjnej.

Spółdzielnie produkcyjne opracowują roczne plany gospodarczo-finansowe w oparciu o wytyczne prezydium powiatowej rady narodowej, które obejmują: orientacyjną strukturę zasiewów, zadania w zakresie obowiązkowej kontraktacji (pszenica, mleko, żywiec) oraz limity inwestycyjne w zakresie budownictwa i niektórych maszyn. Przy rozdziale środków inwestycyjnych prezydium powiatowej rady narodowej kieruje się zasadą koncentracji nakładów i efektywności inwestycji.

Plany roczne zatwierdzane są przez ogólne zebranie członków spółdzielni oraz prezydium powiatowej rady narodowej. Trzeba podkreślić, że spółdzielnie produkcyjne doceniają znaczenie planu rocznego. Czynnikiem podnoszącym rolę planu wśród całego kolektywu członków spółdzielni stał się wprowadzony powszechnie system premiowania członków i kadry kierowniczej za wykonanie planu.

Poza przekazywaniem spółdzielniom wytycznych do planu oraz rozdziałem środków inwestycyjnych państwo oddziałuje na kierunki produkcji w spółdzielniach i wielkość masy towarowej również poprzez przydziały nawozów i limitowanych maszyn oraz szeroko rozwinięty system kontraktacji.

Systemy zarządzania gospodarstwem spółdzielni produkcyjnej są różne w zależności od wielkości spółdzielni oraz przygotowania zawodowego przewodniczącego. W większości spółdzielni gospodarstwem zarządza agronom, który odpowiada za wykonanie planu, dysponuje środkami i ludźmi.

Przewodniczący spółdzielni kieruje pracą zarządu, reprezentuje spółdzielnię na zewnątrz, prowadzi prace społeczno-kulturalne, wysłuchuje wniosków i skarg członków, nadzoruje pracę księgowego, a w spółdzielniach mniejszych również magazyniera i warsztatów pomocniczych.

Agronom zarządza gospodarstwem spółdzielni produkcyjnej bezpośrednio lub przy pomocy swojego zastępcy oraz zootechnika i mechanizatora, a w spółdzielniach wieloobektowych (których liczba ciągle wzrasta) — także poprzez kierowników gospodarstw wchodzących w skład spółdzielni. Jest to uzależnione od wielkości spółdzielni i ilości zatrudnionych fachowców.

Fachowców zatrudnia zarząd spółdzielni. Zarząd mianuje też kierowników brygad produkcyjnych i kierowników gospodarstw (w spółdzielniach wieloobektowych).

W codziennych naradach, na których agronom wydaje dyspozycje podległym mu kierownikom brygad, bierze udział również przewodniczący spółdzielni. W spółdzielniach wieloobektowych narady z kierownikami gospodarstw odbywają się co tydzień.

W spółdzielniach wieloobektowych poszczególnymi gospodarstwami zarządzają bezpośrednio kierownicy tych gospodarstw, podlegający głównemu agronomowi spółdzielni z tym, że odpowiadają oni z reguły tylko za produkcję roślinną, natomiast produkcją zwierzęcą kieruje jeden zootechnik we wszystkich gospodarstwach. W wielu spółdzielniach wieloobektowych dyspozycja parkiem maszynowym odbywa się centralnie.

Podział dochodu i opłata za pracę

Opłata za pracę odbywa się w większości spółdzielni według tradycyjnego systemu opartego na dniówce obrachunkowej. Jednakże coraz więcej spółdzielni (obecnie 30%) przechodzi na system gwarantowanej pieniężnej opłaty za pracę.

W obu systemach opłaty za pracę spółdzielnie — przy ustalaniu kwoty środków na wynagrodzenie za pracę — obowiązane są zabezpieczyć środki na podatki, ubezpieczenia rzeczowe, potrzeby produkcyjne gospodarstwa oraz na inwestycje i fundusz socjalny.

Spółdzielnie płacą podatek gruntowy i dochodowy. Podatek gruntowy uiszcza się w pszenicy, a jego wysokość zależy od jakości ziemi. Np. spółdzielnia w Szekesfehervar płaci 104 kg z 1 ha. Podatek dochodowy wymierzany jest od dochodów dzielonych między członków — 5% od dochodu pieniężnego i 10% od dochodu w naturze (średnio 7%).

Środki pozostałe po uregulowaniu świadczeń na rzecz państwa i zabezpieczeniu potrzeb produkcyjnych gospodarstwa stanowią tzw. dochód czysty. (odpowiednik naszego dochodu ogólnego), który dzieli się następująco: odpisy na inwestycje (minimum 10%), na cele socjalne (minimum 2%), opłata renty gruntowej (maksimum 25%), oraz opłata pracy i premie.

Dla przykładu przedstawiamy sposób podziału dochodu w 2 spółdzielniach produkcyjnych.

Spółdzielnia w Nagyrede, zrzesza 800 rodzin (pracujących osób 1350), gospodaruje na 2 475 ha gruntów, w tym 1 535 ha gruntów ornych, 525 ha winnic, 100 ha sadów. Spółdzielnia stosuje gwarantowaną pieniężną opłatę pracy:

Podział dochodu:	w tys. forintów
dochód czysty	23 373
odpisy na inwestycje	2 790
odpisy na cele socjalne	399
do podziału	20 184
w tym renta gruntowa	1 097
opłata pracy	18 380
premie	707

Roczny dochód za pracę w przeliczeniu na 1 członka spółdzielni wynosi 15 471 forintów (bez renty gruntowej i premii).

Spółdzielnia w Szekesfehervar zrzesza 550 członków (pracujących 300), gospodaruje na 3 526 ha gruntów, opłatę pracy stosuje w dniówkach obrachunkowych:

Podział dochodu (w tys. forintów)	Naturalia	Gotówka	Razem
dochód czysty	1 428	4 287	5 715
odpisy na inwestycje	—	616	616
odpisy na cele socjalne	50	40	90
do podziału	1 378	3 631	5 009
w tym renta gruntowa	—	588	588
opłata pracy	653	2 911	3 564
premie	725	132	857

Opłata pracy na 1 dniówkę obrachunkową wynosi: 2 kg kukurydzy, 1 kg jęczmienia oraz 30 forintów w gotówce, co czyni rocznie w przeliczeniu na 1 pracującego członka spółdzielni — 11 880 forintów (bez renty gruntowej i premii).

System gwarantowanej pieniężnej opłaty za pracę stosują spółdzielnie silnie ekonomicznie, rozporządzające rezerwami oraz zatrudniające fachowców, w tym również ekonomistę. System ten polega na opłacaniu pracy według z góry określonych stawek za wykonanie normy pracy. W ciągu roku wypłaca się pracującemu 80% należności, natomiast pozostałe 20% w końcu roku.

Wytyczne Ministerstwa Rolnictwa zawierają 3 rodzaje stawek opłaty za normę pracy, spośród których spółdzielnie przyjmują jedną stosownie do swoich możliwości finansowych. Cennik opłat za pracę w produkcji roślinnej zawiera następujące pozycje: kategorię pracy, jednostkę miary, normę pracy, zapłatę w forintach za normę. Prace mechanizatorów przelicza się na holdy orki średniej. W hodowli stosuje się opłaty za obsługę inwentarza, udój, mleka, odchów młodzięży, jakość produkcji. Np. w spółdzielni w Albertirsa opłata w hodowli bydła wynosi: 36 forintów miesięcznie za obsługę 1 krowy, 0,30 forinta za 1 ltr udojonego mleka, 85 forintów za odchów cielęcia do 10 dni, 40 forintów miesięcznie za obsługę 1 opasa, 1,4 forinta od 1 kg sprzedanego żywca oraz premie za klasę — 20% za I klasę i 40% za klasę ekstra.

Opłata kadry kierowniczej (przewodniczącego, agronoma, księgowego, ekonomisty, zootechnika, mechanika) zależy od wysokości uzyskanego dochodu brutto i produkcji towarowej z 1 holda, przy czym opłata za

uzyskanie tych wskaźników jest różna w zależności od wielkości spółdzielni. W spółdzielni w Albertirsa o powierzchni 6 000 holdów, uzyskującej dochód brutto w granicach 1 400 forintów z 1 holda i produkcję towarową w granicach 1 500 forintów z 1 holda: — wynagrodzenie przewodniczącego wynosi: za dochód: brutto — 1 800 forintów miesięcznie, a za produkcję towarową — 1 440 forintów, razem 3 240 forintów. Za przekroczenie planu podwyższa się o tyle procent wynagrodzenie, o ile został przekroczony plan, nie więcej jednak niż 24%. Natomiast w przypadku niewykonania planu wynagrodzenie ulega odpowiedniemu zmniejszeniu, nie więcej jednak niż 12,5%.

Wynagrodzenie fachowców ustala się w stosunku procentowym do wynagrodzenia przewodniczącego, a mianowicie. agronom otrzymuje 95—100%, wynagrodzenia przewodniczącego, księgowy 95%, ekonomista — 80%, zootechnik — 80%.

Wynagrodzenie kierowników gospodarstw w spółdzielniach wieloobiektowych uzależnione jest od wielkości produkcji brutto z 1 holda. W spółdzielni Albertirsa kierownik gospodarstwa o powierzchni 1 300 holdów, uzyskujący produkcję wartości 3 500 forintów z 1 holda otrzymuje 2 300 forintów miesięcznie. Zasady zwiększania i zmniejszania wynagrodzenia są analogiczne, jak dla przewodniczącego spółdzielni. Wynagrodzenie kierowników brygad wynosi 80% wynagrodzenia kierownika gospodarstwa.

Gospodarka przyzagrodowa członków spółdzielni

Zasady statutowe ograniczają rozmiary gospodarstw przyzagrodowych jedynie w odniesieniu do powierzchni działki przyzagrodowej (1 hold, tj. o 0,575 ha poza zagrodą i ogródkiem warzywnym) oraz ilości krów (1 krowa). Natomiast ilość pozostałego inwentarza przyzagrodowego, tj. opasów bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu nie jest ograniczana.

Pasze uzyskują członkowie z działki przyzagrodowej (cała działka uprawna przeznaczona jest z reguły pod uprawę kukurydzy) oraz ze spółdzielni i ewentualnie z zakupu na wolnym rynku (od innych członków spółdzielni — cena jest o 100% wyższa od państwowej), Np. spółdzielnia w Albertirsa, zrzeszająca 700 rodzin, wydała członkom w 1963 r. następujące ilości pasz: 1 000 q jęczmienia, 2 500 q kukurydzy i 2 800 q siana. Spółdzielnia w Mözs wydaje członkom pasze zielone według potrzeb.

Ogółem w kraju, jeśli wyłączyć konie, w przyzagrodowych gospodarstwach znajduje się 40% pogłowia (w sztukach przeliczeniowych).

Wielu członków spółdzielni zrezygnowało z hodowli bydła na działce. Np. w spółdzielni w Mözs na 500 członków przypada 60 sztuk bydła przyzagrodowego, w spółdzielni w Szekesfehervar na 550 członków — 180 sztuk bydła, w spółdzielni w Nagyrede na 1 188 członków — 50 sztuk krów. Natomiast prawie wszyscy członkowie tych spółdzielni utrzymują na działkach trzodę chlewną w ilości 2—3 sztuk.

W interesujący sposób rozwiązują niektóre spółdzielnie problem przydomowych sadów i winnic, które z uwagi na niewielkie rozmiary i ich lokalizację nie mogły być włączone do wspólnej uprawy i użytkownia. W spółdzielni w Albertirsa niewielkie winnice zostały formalnie przejęte od członków, jednakże przeprowadzają oni nadal ich pielęgnację

Tabela 3

Inwentarz zespołowy i na działkach przyzagrodowych

Wyszczególnienie	Inwentarz przy- zagrodowy	Inwentarz zespołowy
	w sztukach na 100 ha użytków rolnych	
Bydło	11,3	17,4
Trzoda chlewna	33,0	38,4
Owce	35,8	4,3
Konie	—	4,6
Razem w sztukach przeliczeniowych	12,5	24,9

oraz zbiór plonów, które przekazują spółdzielni. Natomiast w spółdzielni w Nagyökös tego typu winnice i sady formalnie przejęła również spółdzielnia, lecz wdzierzała je następnie za określoną opłatą członkom, byłym właścicielom indywidualnym. Zdaniem zarządów tych spółdzielni taki sposób rozwiązania sprawy jest właściwy ze względów organizacyjnych i ekonomicznych.

Wnioski

Spółdzielnie produkcyjne w WRL stanowią duże przedsiębiorstwa rolne. Mimo krótkiego okresu, jaki upłynął od zakończenia społecznej przebudowy rolnictwa, spółdzielnie poczyniły znaczne postępy na odcinku inwestowania (powszechne tanie budownictwo wznoszone systemem gospodarczym) i wzrostu produkcji (wydatny wzrost obszaru winnic, sadów, kukurydzy) oraz mają zapewnione fachowe kierownictwo.

W działalności spółdzielni produkcyjnych w WRL jest wiele elementów zbieżnych z pracami spółdzielni produkcyjnych w Polsce. Mimo odmiennych od polskich warunków, są w pracy węgierskich spółdzielni rozwiązania, które mogą być wykorzystane w procesie umacniania i rozwoju spółdzielni produkcyjnych w Polsce. Należą do nich w szczególności:

1. Szeroko rozwinięte wykonawstwo inwestycji budowlanych systemem gospodarczym, wznoszenie tanich budynków gospodarczych.
2. Bardzo korzystny dla spółdzielni system finansowej pomocy państwa na zespołowe budownictwo gospodarcze, polegający na umarzaniu części kredytów zaciągniętych na tego rodzaju inwestycje.
3. Wprowadzanie gwarantowanej pieniężnej opłaty za pracę oraz system opłaty kadry kierowniczej i fachowców zatrudnionych w spółdzielniach, oparty na wielkości uzyskiwanej produkcji i dochodów.
4. Duże uprawnienia fachowców zatrudnionych w spółdzielniach, którzy bezpośrednio kierują powierzonymi im odcinkami pracy i dysponują niezbędnymi do tego celu środkami (dysponowanie siłą roboczą i środkami produkcji).
5. Powszechne stosowanie renty gruntowej. Jest to szczególnie aktualne dla tych spółdzielni produkcyjnych w Polsce, które zrzeszają nie-

wielką część gospodarstw we wsi oraz dla spółdzielni nowoorganizowanych.

6. Rozwiązania w zakresie przydomowych sadów, które z uwagi na niewielkie rozmiary i lokalizację nie mogłyby być racjonalnie wykorzystane przez spółdzielnie. W naszych warunkach doświadczenia węgierskie mogłyby być wykorzystane również dla właściwego organizacyjnie i ekonomicznie uregulowania problemu małych skrawków ziemi, oddalonych od gruntów spółdzielni, które praktycznie nie mogą być włączone do zespołowej gospodarki.